

KLEIO

UIT DE INHOUD:

- 1 Mededelingen Bestuur en Commissies
- 2 Boeren uit een Nederlands „Russisch“ dorp
in de gunst van de Czaren
- 3 Polemica
- 4 Tijdschriftenkroniek
- 5 Actualia
- 6 Boekbespreking

VERENIGING VAN GESCHIEDENISLERAREN IN NEDERLAND (V.G.N.) BESTUUR

MR. DR. C. W. VAN VOORST VAN BEEST, *voorzitter*; Spoorsingel 35, Rotterdam 4, tel. 010-28 20 46

H. DE RUYTER, *1e secretaris*; Kon. Wilhelminalaan 22, Leidschendam, tel. 01761-36 57

S. P. M. VERHEIJ, *2e secretaris*; Jacob Mosselstraat 65, 's Gravenhage, tel. 070-83 87 25

W. PABST, *penningmeester*; Bovenkruierlaan 17, Rotterdam 12, tel. 010-18 48 84, postrekening 128701 t.n.v. de penningmeester van de V.G.N., Rotterdam

ZR. DRS. A. J. M. ALKEMADE, Rotterdam

DRS. P. P. J. VAN CASPEL, Drachten

DR. F. DROST, Arnhem

DR. P. A. M. GEURTS, O.F.M. Leiden

DRS. G. VAN ROON, Rijswijk

CONTRIBUTIE

f 20,— per kalenderjaar, het abonnement op 'Kleio' inbegrepen

LEDENADMINISTRATIE

De ledenadministratie berust bij S. P. M. VERHEIJ, Jacob Mosselstraat 65, 's Gravenhage, tel. 070-83 87 25. Aangiften en afschrijvingen aan dit adres. Bij aangifte wordt dringend verzocht mee te delen: naam, voorletters, eventueel titel, bevoegdheid, huisadres, telefoon- en netnummer, adres van school van hoofdbetrekking

COMMISSIES

DIDACTIEK-COMMISSIE

Leden: DRS. P. P. J. VAN CASPEL, voorz. a.i.; DRS. A. H. VAN DEN BERG; C. H. M. BOSCH; DR. A. VAN HULZEN; O. POLETIEK; J. SOUREN; H. E. DE WOLFF
Secr.-penn.: MEJ. DRS. M. A. AALDERS, De Laat de Kanterstraat 22, Leiden, tel. 01710-3 21 69

COMMISSIE POSTACADEMIALE VORMING

Leden: DRS. G. VAN ROON, voorz., Burg. Elsenlaan 17, Rijswijk, tel. 070-98 45 90; DRS. G. A. J. GIEZEMAN, vice-voorz., Dirk van Voorburglaan 16, Voorburg, tel. 070-86 81 23; P. KNOPPERS; D. N. LELYVELD; W. J. A. VAN DEN BERGH; VAN UNNIK, penn., Pomonaplein 21, 's Gravenhage, tel. 070-68 03 55, postrekening 527314 t.n.v. penningmeester Commissie Postacademiale Vorming van de V.G.N., 's Gravenhage.

De bijdrage per jaar voor de deelnemers aan de postacademiale colleges is f 6,— (leden VGN) of f 10,— (niet-leden)

COMMISSIE-PUBLICITEIT

Voorz.: DR. F. DROST, Morletpad 11, Arnhem

KLEIO

Orgaan van de Vereniging van Geschiedenisleraren in Nederland (V.G.N.)

Redactie: leden: DR. P. A. M. GEURTS; DRS. H. J. NANNEN; DR. D. J. ROORDA; G. WIJLING

Secretaris: DRS. A. C. H. J. VAN NOORT, Oranjelaan 101, Lisse, tel. 02530-45 27

Secretaris Raad van Beheer Kleio-Didactica: G. WIJLING, Oranjeplein 8, Haarlem. tel. 02500-1 34 05

Abonnement voor leden gratis; voor niet-leden f 15,— per kalenderjaar, opgave aan S. P. M. VERHEIJ, Jacob Mosselstraat 65, 's Gravenhage, tel. 070-83 87 25

Kleio wordt uitgegeven door de V.G.N. in samenwerking met de Stichting Onderwijs Oriëntatie, gevormd door de uitgevers J. M. Meulenhoff - J. Muusses - P. Noordhoff - Nijgh & Van Ditmar - Spruyt, Van Mantgem & De Does - W. J. Thieme

KLEIO

Tijdschrift van de Vereniging van Geschiedenisleraren in Nederland
(V.G.N.)

ZEVENDE JAARGANG - NUMMER 8 - OKTOBER 1966

MEDEDELINGEN BESTUUR EN COMMISSIES

Adreswijzigingen:

- H. van Amstel: Nieuwe weg 8, Murmerwoude
Nieuw adres: 337 A, Heeg.
- J. Baalbergen: Chasséstraat 111/3, Amsterdam
Nieuw adres: Van Heuven Goedhartlaan 458, Amstelveen.
- Drs. F. Boersma: Hogewoerd 81, Leiden
Nieuw adres: Hanenburglaan 341, Den Haag.
- J. F. van de Bovenkamp: Vossiusstraat 113, Vlaardingen
Nieuw adres: Telemannstraat 115, Zwolle.
- Drs. J. J. Buurman: Adr. v. Blijenburgstraat 16, Dordrecht
Nieuw adres: Kon. Wilhelminastraat 12, Dordrecht.
- Drs. L. G. Dalhuisen: W. s. Fortuna, Hofleede, Warmond
Nieuw adres: Postdam 5, Warmond.
- J. N. Dekker: Hofstraat 77, Apeldoorn
Nieuw adres: Kamerlingh Onnesstraat 32, Apeldoorn.
- M. Goessens: Sluterstraat 5, Elst
Nieuw adres: Raadhuisstraat 81, Hulsberg.
- Drs. H. E. de Groot: Huygensstraat 9, Groningen
Nieuw adres: Achter 't Hout 1, Roden.
- J. L. 't Hart: Variksestraat 2, Heerwaarden
Nieuw adres: Kon. Wilhelminaweg 24, Zaltbommel.
- W. van den Heuvel: Essebruggerdijk 10, Coevorden
Nieuw adres: Pikveld 21, Coevorden.
- Drs. H. van 't Hul: Bilderdijklaan 19, Hoogeveen
Nieuw adres: Boekweitlaan 35, Hoogeveen.
- J. Jansen: Meppelweg 950 B, 's-Gravenhage
Nieuw adres: Schotlandstraat 220, Haarlem.
- Drs. E. Koers: Zeepziedersdreef 20 B, Maastricht
Nieuw adres: Passementmakersdreef 30, Maastricht-Belfort.

Drs. C. G. Langebeek: Tesselschadelaan 47, Apeldoorn
 Nieuw adres: Huygenslaan 32, Apeldoorn.

H. A. S. M. Langeweg: Kerkbeeklaan 5, Beverwijk
 Nieuw adres: Via Regia 127 B, Maastricht.

D. N. Lelyveld: Troelstrakade 103, 's-Gravenhage
 Nieuw adres: Kamillestraat 25, 's-Gravenhage.

Jhr. Drs. H. J. C. M. van Nispen tot Pannerden: St. Christoffelstraat 7, Roermond
 Nieuw adres: Heinsbergerweg 182, Roermond.

Mej. A. E. Revers: Tintorettostraat 13/I, Amsterdam
 Nieuw adres: Flat Groenendaal, Van Alkemadelaan 546, Den Haag

J. A. M. Roording: Ds. van Dijkweg 6, Doetinchem
 Nieuw adres: De Jongstraat 80, Doetinchem.

Drs. G. W. F. te Riele: Mendelssohn 22, Apeldoorn
 Nieuw adres: Vanenburg 13, Apeldoorn.

Dr. C. J. J. van Schaik: Van de Venstraat 9, Boxtel
 Nieuw adres: Heimolen 32, Woensdrecht.

G. W. M. Denters: p/a Hendr. v. Viandenstraat 18, Vreeland
 Nieuw adres: Byronstraat 11, Oranjestad, Aruba N. A.

J. H. de Groot: Koekoekstraat, Zaltbommel woont op nummer 10.
 (Niet op nummer 11).

Mevr. Drs. H. M. E. van den Berg-Mouwen woont:
 Hengeloseweg B 9, Vorden.

D. de Vries te Ede woont: Janstraat 4 en niet Javastraat 4.

Nieuwe leden:

A. W. Bouwman, Beukenlaan 35, Oudenbosch; P. J. van der Heijden, Geleen-
 straat 17/I, Amsterdam; R. H. A. J. Maartens, Helmholtzstraat 16 B, Amsterdam;
 Drs. G. J. C. Snoek, Noordeinde 47, Zevenhoven; Drs. J. G. H. Peeters,
 Bakelgeertstraat 7, Boxmeer; Drs. J. H. Verdegaal, Buys Ballotstraat 27,
 Utrecht; A. Vroon, Vijfmorgen 58, Sleeuwijk (N. Br.)
 Drs. J. A. K. Haas, Kempkensweg 3, Heerlen.

Beëindiging van het lidmaatschap:

Drs. G. M. U. van de Ven, 's-Gravenhage.

Pater W. Frederiks M. S. F., College Nazareth, Horst (L.), bedankt per
 1-1-1967 wegens opheffing college; post tot einde lidmaatschap naar:
 Pater A. Reyers M. S. F., "Staffenberg", Vught.

* * * * *

Postacademiale Vorming V. G. N. - collegedagen november 1966.

Alkmaar	16 nov.	Dr. Z. R. Dittrich	Rusland na Stalin.
Amsterdam	16 nov.	Prof. Dr. H. T. Waterbolk	De laatste duizend jaar voor het begin der jaartelling in Noord-Nederland.
Arnhem	22 nov.	Dr. G. Harmsen	De ontwikkeling van het Nederl. communisme.
Den Bosch	2 nov.	Prof. Dr. J. C. Boogman R	De ontw. van het nationalisme, in het bijz. v. Duitsland. Nederland in Europa; enkele aspecten v. h. Ned. natiebesef.
Breda	17 nov.	Drs. J. van der Meulen R	Kolonialisme in Afrika. Nationalisme en dekolonisatie in Afrika.
Eindhoven	21 nov.	Dr. C. Augustijn	Kerk en cultuur in de 2e helft van de 19e eeuw.
Goes	16 nov.	Dr. J. J. Woltjer	Hoofdpijnen van de gesch. der 16e eeuw.
Groningen	15 nov.	Drs. R. de Jong	Het anarchisme.
Den Haag	9 nov.	Dr. S. L. van der Wal	De ontw. v. h. nationalisme in Ned. Indië vóór de II. W. O. De staatk. ontw. van Indonesië na de soevereiniteitsoverdracht.
Haarlem	15 nov.	Dr. G. Harmsen	zie: Arnhem.
Heerlen	15 nov.	Prof. Dr. J. W. Schulte Nordholt	De doorbreking van het Amerikaanse isolationisme. Wilson en de vrede van Versailles.
Hengelo	15 nov.	Prof. Dr. A. B. Breebaart	Grieken en barbaren. V + R
Leeuwarden	4 nov.	Drs. A. J. v. d. Leeuw	"Basic facts" van de economische bezettingsgeschiedenis. Capita Selecta uit de economische bezettingsgeschiedenis.
Maastricht	14 nov.	Prof. Dr. J. W. Schulte Nordholt	zie: Heerlen.

Rotterdam	17 nov.	Prof. Dr. A. G. Weiler	Humanisme en Scholastiek: het conflict van twee denk- richtingen.
Utrecht	16 nov.	Prof. Dr. E. H. Waterbolk	Oud en nieuw in de 16e eeuw. Een tyrannenbestrijder aan het hof van Filips II.
Venlo	8 nov.	Drs. J. van der Meulen	R zie: Breda.
Zutphen	25 nov.	Drs. J. D. Thijs	Het nationalisme in Azië.
Zwolle	17 nov.	Dr. K. L. Roskam	Panafrikanisme: ontstaan en ontwikkeling.

* * * * *

De commissie postacademiale vorming deelt mede, dat zij de in 1964 begonnen Benelux-avonden hoopt af te sluiten met een tweetal avonden eind november, respectievelijk in Utrecht en Maastricht. De avond te Utrecht is bedoeld voor collega's uit de kringen Amsterdam, Den Bosch en Utrecht, die te Maastricht voor collega's uit de kringen Eindhoven, Venlo, Heerlen en Maastricht.

Op beide avonden zullen twee sprekers het woord voeren, te weten de heer E. R. van der Aa, adjunct-secretaris-generaal van de Benelux uit Brussel en een nog nader aan te zoeken Nederlandse spreker, waarna er gelegenheid is voor een uitgebreide discussie.

De collega's uit de genoemde kringen krijgen nog persoonlijk per circulaire een uitnodiging met nadere gegevens.

Tot de commissie zijn toegetreden als lid de collega's drs. L. Nellissen, Maastricht en C. C. A. van der Wilde, Arnhem. Om medische redenen heeft de 2e secretaris, collega N. D. Lelyveld, zijn functie moeten neerleggen. Zijn plaats wordt nu ingenomen door collega drs. J. C. Visser, Antonie Duijckstraat 66, Den Haag.

Het adres van de 1e secretaris der commissie is vanaf 1 oktober: Ten Hovestraat 51, Den Haag, tel.: 070 - 54 61 33. Wegens het vervullen van vaderlandse plichten is de vice-voorzitter der commissie van half oktober tot half november afwezig. In voorkomende gevallen wende men zich tot de voorzitter.

* * * * *

Geschiedenis in de Brugklas

Omdat zich voor de onder deze titel aangekondigde conferentie op 7 en 8 oktober in het conferentie-centrum De Pietersberg te Oosterbeek een zo groot aantal gegadigden heeft aangemeld, dat het conferentie-centrum te klein blijkt te zijn om ze te herbergen, organiseert de didactiek-commissie van de Vereniging van Geschiedenisleraren in Nederland een tweede conferentie over dit onderwerp op donderdag 17 en vrijdag 18 november a.s.

De conferentie duurt van donderdagmiddag 4 uur tot vrijdagmiddag 4 uur.

De kosten voor deelneming bedragen f 13.--. Men gelieve zich voor deelneming aan deze tweede conferentie op te geven aan mej. drs. M. A. Aalders, De Laat de Kanterstraat 22, Leiden onder gelijktijdige overmaking van f 13.-- op postgiro 17833 t.n.v. mej. Aalders met vermelding "didactiek-conferentie 1966". Bij de opgave diene men te vermelden: naam, adres, geslacht, school of funktie, telefoon- en gironummer. Reiskosten 2e klasse worden vergoed.

Didactiek-Commissie van de V. G. N.

Secretariaat: mej. drs. M. A. Aalders, De Laat de Kanterstr. 22, Leiden.

* * * * *

Mededeling van de Commissie Postacademiale Vorming

Half november zullen twee Amerikaanse historici, Richard Current en Sidney Hyman, ons land bezoeken en in verschillende universiteitssteden gastcolleges geven over de volgende onderwerpen:

1. The Changing United States Presidency from Washington to Johnson
2. Workings of the Two Party System in the U. S.

In twee plaatsen, Groningen en Leiden, zullen deze colleges op tijdstippen gegeven worden, die voor de geschiedenisdocenten gunstig zijn, n.l. in Groningen op 21 november 's avonds om 8.15 uur en in Leiden op 17 november om 3 uur, zaal 9, Academiegebouw (oude vleugel). Dank zij de welwillende medewerking van leden van de Raad van Advies van de Postacademiale Vorming is het voor geschiedenisdocenten mogelijk, hierbij aanwezig te zijn.

De commissie hoopt ook in de toekomst in soortgelijke gevallen tijdig hierover mededeling te doen en spreekt de verwachting uit, dat ook deze zijde van haar activiteiten in een behoefte zal voorzien.

De Commissie Postacademiale Vorming

BOEREN UIT EEN NEDERLANDS "RUSSISCH" DORP

IN DE GUNST VAN DE CZAREN.

EEUWENLANGE CONTACTEN BEGONNEN MET DE HANDEL IN TUINZADEN.

Een "Russisch" dorp? . . . Nee, dat is het nu niet meer, maar vroeger was daar toch wel veel van waar. Het ligt in de nabijheid van Almelo, in de provincie Overijssel. Vriezenveen, heet het. Een welvarend dorp bovendien - ook nu nog - doch er is een tijd geweest, dat dit dorp als het ware de bankrekening was voor geheel Twente. Wie op de één of andere wijze geld nodig had, kon in Vriezenveen terecht. Daar was overvloed, verdiend met een drukke en levendige handel op Rusland. Vriezenveners, die zich daar hadden gevestigd, kwamen meestal schatrijk terug en bouwden hier hun huizen naar Russisch voorbeeld. Een enkele vinden we nog in het dorp, doch de meeste van deze patriciërshuizen zijn indertijd verwoest bij een grote brand, die het dorp in 1905 teisterde en waarbij 228 woningen in de as werden gelegd. Russische invloeden komen er dan ook nauwelijks meer voor en het enige dat nog aan deze glorieuze tijd terug doet denken, is de zgn. Russische afdeling van de Vriezenvenense oudheidkamer, waarin zich veel foto- en documentatiemateriaal bevindt, met daarnaast Russische voorwerpen, afkomstig uit die dagen. Wie er meer van wil weten en zien moet maar eens een bezoek aan dit rustige dorp brengen, want in deze oudheidkamer wordt een speciale Russische expositie gehouden.

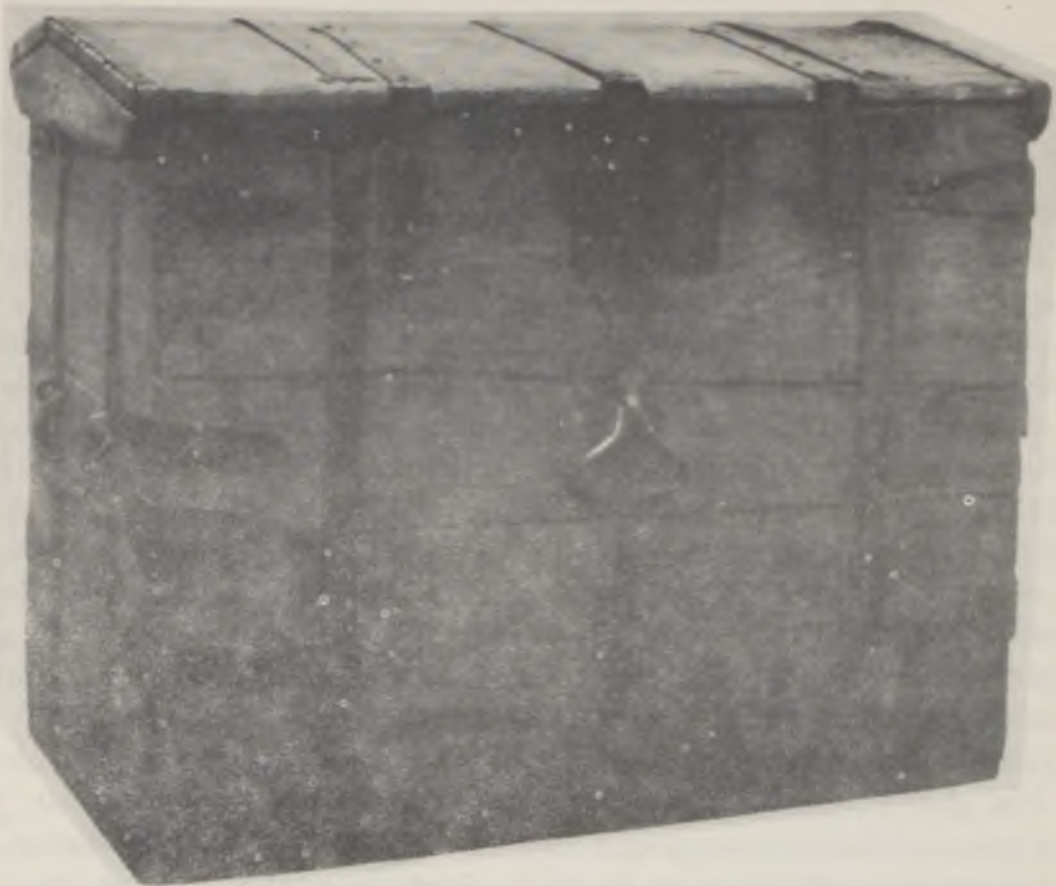
Hoe en wanneer is deze handel ontstaan? En waarom? Temeer nog daar men in vroeger tijd - en nu spreken we van de jaren rond 1700 - bijna geheel was aangewezen op de bodem, zodat deze plotselinge "exodus" vrijwel uniek was. Die bodem, waarop de Vriezenveners, afstammelingen van oude Friese geslachten, woonden, was arm en schraal, en we geloven, dat hier de oorzaak gezocht moet worden. Want het was juist deze armoede, die de handel heeft doen ontstaan. De inkomsten waren karig, en daarom ging men in het vroege voorjaar, als er in en om de boerderij toch niet zoveel te doen was, wat bijverdienen. Met de groene zak, gevuld met land- en tuinbouwzaden op de rug, trok men stad en land af om hiervoor afnemers te vinden. Hoewel de armoede de grote drijfveer van deze zaadhandel was, heeft ook bij sommigen het avontuur wel een woordje meegesproken. Maar vooral ook de ondernemende geest van deze Vriezenveners heeft hen tot deze reizen gedreven. Eerst beperkten deze tochten zich tot het eigen land, maar dat duurde niet zo lang. Na enige tijd overschreed men ook 's lands grenzen. Een bijzondere voorliefde had men voor Oost Friesland, Oldenburg en de Duitse kust der Oostzee. Geleidelijk ging men verder van huis, en bezocht men ook andere landen dan Duitsland. Bij hun zwerftochten kwamen zij in de centra van de oude Hanzehandel. Bergen in Noorwegen,

Kopenhagen evenals Koerland zag men vaak op hun reisprogramma staan. Andere ondernemende Vriezenveense handelaren togen naar Zwitserland, Spanje, Portugal, Italië, en zelfs ging men naar West-Indië en de Canarische eilanden. Bleef het eerst nog een handel in zaden, later werd ook het linnen op hun zwerftochten meegenomen. Hoewel het zaad gretig aftrek vond, heeft toch het linnen in deze handel de belangrijkste rol gespeeld. De stoffen werden in het eerste begin vervaardigd in de weefkamer, welke haast elke boerderij in Vriezenveen bezat. Later werd het linnen meestal betrokken van Almelose fabriqueurs. Sommigen namen het in commissie mee, waarbij 50% van de winst voor hen was, anderen werkten echter voor eigen rekening. Dikwijls werd een compagnieschap gevormd, waar behalve de reizigers ook anderen vaak een aandeel in hadden.

Wanneer de eerste Vriezenveense kooplieden in Rusland beland zijn, kan niet met zekerheid worden vastgesteld, want de eerste contacten zijn nog in nevelen gehuld.

Er zijn tal van overleveringen hierover in omloop. Een van de meest aannemelijke is wel die van Cornelis Cruys, die in 1698 naar Rusland emigreerde, en naar de mening van sommigen en ook de onze een Vriezenvener van geboorte moet zijn geweest. Cornelis Cruys, vertrouweling van Czaar Peter de Grote, was de man, die de Russische vloot moest helpen groot maken, samen met een aantal Nederlandse officieren, en daarin ook bijzonder goed is geslaagd. Cruys zou zijn vroegere dorpsgenoten de weg naar Sint Petersburg gewezen hebben. Een andere vrij populaire legende is de volgende: Omstreeks het begin van de 18e eeuw (jaar en datum worden niet genoemd) moet een vermoeid Vriezenveens koopman een Lübeckse havenkroeg zijn binnengestapt. Het had hem deze keer niet bijzonder meegezet. Juist had hij zijn avondeten besteld, of daar trad een Noorse kustvaartkapitein de kroeg binnen. Deze wist de koopman weer moed in te spreken, hoewel hem de toekomst wel wat te mooi geschilderd leek. Deze had hem verteld, dat er in Rusland veel geld te verdienen was, en dat de roebels je daar zo maar in de schoot geworpen werden. Het Noorse schip zou spoedig vertrekken en had als eindbestemming Sint Petersburg, de stad die nog niet zolang geleden door Czaar Peter de Grote gesticht was. En zo belandde de eerste Vriezenvener in Rusland, waar inderdaad goede zaken gedaan konden worden. Teruggekeerd in Vriezenveen, vertelde hij overal op het dorp van zijn succesvolle onderneming, die met vele goudstukken was bekroond. Kort daarop werd in gezelschap van andere dorpsgenoten weer koers gezet naar Sint Petersburg en ook deze onderneming slaagde volkomen. De handelsweg naar Rusland en in het bijzonder naar Sint Petersburg was gevonden. Vele Vriezenveners drukten later de voetsporen van de eerste pionier.

De tochten naar Sint Petersburg gingen meestal per zeilschip tot Lübeck over zee, maar soms gingen de huifkarren en reiswagens met kisten vol zaad en linnen over land. Met zo'n tocht was meestal drie à vier weken gemoeid, maar er waren zelfs kooplieden, die het bijna in de helft van deze tijd klaar speel-

Eén van de linnenkisten waarin de Russen hun kostbare waar vervoerden.

Als de hulfkar in de Russische sneeuw bleef steken, dan ging het vervoer verder per slede. Zo werd het zaad en linnen aan de "Russische man" gebracht.

den. Uit het oude reisjournaal van de veertienjarige Jakob Zacharias Ursinus Kruys blijkt, dat deze knaap met drie kooplieden n.l. L. Brouwer, E. Engberts en H. Smelt op een mooie zomerdag n.l. de 13e juli van het jaar 1826 startte met "eigene kales", zoals de schrijver het uitdrukt, voor een reis naar Rusland. De reisroute liep langs Minden, Berlijn, Koningsbergen, Memel en Riga. Ondanks de onbegaanbare wegen, die er in die tijd zovele waren, wist men deze tocht in 15 dagen te volbrengen. De reis werd slechts onderbroken om van paarden te verwisselen en om te eten, alleen te Memel werd een zeer korte nachtrust gehouden. Zo was het mogelijk dat het gezelschap op de 28e juli om half vijf te Sint Petersburg arriveerde.

We zijn met dit reisverhaal al wat vooruitgelopen en keren terug tot het midden der 18e eeuw. De handel op Sint Petersburg werd in die tijd veel intensiever. Men trachtte de beschikking te krijgen over vaste verkooplokaliteiten. Aan de beroemde boulevard Newski Prospekt werden winkels gehuurd en ingericht. In de grote Gostinny Dvor, een imposante winkelgaleri van ongeveer 100 bij 100 meter, die in het hartje van de stad lag en waarvan de ene zijde op genoemde boulevard uitkwam, hadden vele Vriezenveense kooplieden hun linnen- en manufacturenwinkels.

Een gedeelte van de winkels der Vriezenveense kooplieden. Links op de foto ziet men de zgn. "Hollandse linie", zo genoemd, omdat hier allemaal Vriezenveense zaken waren ondergebracht.

Al spoedig ontstond er een behoefte om de handel te consolideren en zeer zeker in navolging der ontwikkeling van de toenmalige vaderlandse handel, werden er compagnieschappen gevormd. Zulk een compagnie bestond uit vele families, die hun geld in de onderneming staken, met het duidelijke doel om onderlinge concurrentie zoveel mogelijk te vermijden. Het in het leven roepen van deze compagnieën was buitendien zeker ook een gebiedende noodzaak als men be-

denkt, dat het reizen en het goederenvervoer in die dagen zeer omslachtig en kostbaar was.

Het succes van de Vriezenveense kooplieden moet vanaf het begin van de handel met Rusland al groot zijn geweest. Overal ontstonden de opslagplaatsen en factorijen aan de Nawa, waaruit zich dan vervolgens de prachtige grote winkels ontwikkelden, lange tijd bestuurd door de veelnamige en voor het Russische oor zo deftig klinkende compagnieën. Het hoofdartikel was en bleef Hollands linnen, dat het zaad wat op de achtergrond had gedrongen, hoewel dit toch altijd een belangrijke rol heeft meegespeeld.

Het Hollandse linnen, het zaad en andere goederen, die de Vriezenvener leverden kregen zo'n grote vermaardheid, dat hiervan ook al spoedig het Keizerlijke Hof op de hoogte kwam. In een debiteurenlijst van de in 1735 te Vriezenveen geboren boerenzoon Jan Hoek, staat tussen de namen van vele Russische grootvorsten en officieren ook telkens kortweg "keizerin" vermeld. Op één bladzijde komt haar naam tweemaal achter elkaar voor met daarachter resp. de bedragen van 2672 en 3515 roebel, zodat deze hofleverancier van Hare Keizerlijke Majesteit toen een bedrag van 6187 roebels te vorderen had, waarvoor hij Keizerin Elisabeth, kostbare stoffen en andere goederen had geleverd. Een andere hofleverancier,

Kristian Lestovskij	14	129
Stavroed Kristof	15	2
Levondof Jankof	16	235
Kristof van	15	2672
Kristof van	16	3515
Prasidov	16	32
Stavroed Jankof	16	23
Stavroed Jankof	16	6
Stavroed Jankof	17	10
Stavroed Jankof	17	15
Stavroed Jankof	17	20
Stavroed Jankof	17	25

Fragment uit een debiteurenboek van één der leveranciers aan het Russische Hof. Men ziet op deze bladz. tweemaal de "keizerin" genoemd. Keizerin Elisabeth de tweede stond voor meer dan 6000 roebels in het krijt bij de Vriezenveense hofleverancier Jan Hoek.

de Vriezenveense boer Jan Gerrits Servys viel in 1751 zelfs de eer te beurt om met de Keizerin op jacht te gaan. Maar ook in latere jaren waren de Vriezenveense boeren geziene kooplieden aan het Russische Hof. Onlangs kreeg de Russische afdeling van de Vriezenveense oudheidkamer nog de beschikking over damast, dat door zgn. Rusluie (ander woord voor Vriezenveense kooplieden, die handel op Rusland hebben gedreven) in de 19e eeuw aan het Hof van de Czaar was geleverd. In enige servetten is n. l. de Russische adelaar geweven en in de hoeken treft men de A. II en A. III aan, van de Czaren Alexander II en III. Ook toonden de Keizerlijke families hun belangstelling voor andere zaken. Zo

Een origineel naamkaartje
van de fa. Harmsen (in
Russische en Franse tekst).
Met deze kaartjes diende
men zich bij het Russische
Hof aan.

Het keizerlijke damast dat door de Vriezenveense
kooplieden geleverd werd aan het Russische Hof. De-
ze foto toont een gedeelte van een servet, geleverd
aan Czaar Alexander II. (Zie ingeweven A II met
keizerskroon)

brachten de Czaar en de Czarina meerdere malen een bezoek aan de omstreeks 1800 door Aaltje Berkhoff, een Vriezenveense boerendochter, opgerichte naaischool, waar zij zich persoonlijk op de hoogte kwamen stellen van de vorderingen van hun Russische leerlingen.

Naast linnen, batist, zijden doeken, kousen en zaden, dreven de Vriezenveners ook handel in stokvis, koek, chocolade, hammen, tabak, sigaren, Goudse en Duitse pijpen en bamboe. Maar het waren niet alleen handelslieden, die naar Rusland trokken. Vriezenveen leverde ook timmerlieden, kleermakers en wevers. Anderen gingen met de Russen ter walvisvaart.

Het afscheid was altijd ontroerend, want men zag de man en vader in maanden niet weer. Terwijl de huifkar buiten al gereed is voor vertrek, neemt de Hofleverancier Jan Gerrits Servys afscheid van zijn familie. (reproductie van een bekend schilderij in de Russische afdeling van de Vriezenveense oudheidkamer).

Aan het einde der 19e eeuw kwam er een einde aan het heen en weer trekken met de huifkarren van Vriezenveen naar Sint Petersburg en omgekeerd. Zij stichtten dan in Petersburg een eigen kolonie. Een enkele keer ging men nog wel eens een kijkje nemen in het geboortedorp, waar de familieboerderij intact bleef, want men kon nooit weten hoe de zaken verliepen. Ook deden oudere Vriezenveners hun zaken vaak over aan jongere krachten en keerden daarna dan zelf naar hun geboortegrond terug, waar ze dan hun laatste levensjaren als

boer sleten. De kiel werd dan weer opgezocht en de klompen aangetrokken het boerenbloed had zich niet verloochend, ook niet na zovele jaren in den vreemde te hebben doorgebracht en men door de handel in beter doen was geraakt.

Naast de ondernemingsgeest van deze kooplieden moet ook direct de vastheid in het geloof als één der hoofdkenmerken genoemd worden. Werde de Zondag in Vriezenveen in ere gehouden, ook in Petersburg was dit zo. Het behoeft daarom geen verwondering te wekken, dat reeds in de jaren 1712 - 1716 in deze grote Russische stad door de Vriezenveners een hervormde gemeente werd gesticht. Lang heeft men de godsdienstoefeningen gehouden in oude bouwvallige Russische kerken. In 1730 kon men echter beschikken over een eigen bedehuis, maar het werd al spoedig te klein. De wens van de kooplieden om te komen tot een nieuw en ruimer kerkgebouw kon in 1830 in vervulling gaan. Over de bouw heeft men vier jaar gedaan. Dit nieuwe kerkgebouw werd links en rechts geflankeerd door grote huizen- en winkelblokken en was eigendom van de Hervormde gemeente.

Een reproductie van een prent van de kerk, welke door de Vriezenveners in de jaren 1830 - 1834 in St. Petersburg - nu Leningrad - werd gebouwd. Links en rechts werd de kerk geflankeerd door woon- en winkelblokken. De kerk door de Nederlandse Rusluie gebouwd is er nog, maar nu in gebruik als openbare leesbibliotheek met leeszaal.

Een massaal bouwwerk, dat meer dan 400.000 guldens heeft gekost. Bij de ingebruikneming van de kerk waren ook leden van de Nederlandse koninklijke familie aanwezig o. a. Willem II, die zo nauw met het Russische keizerlijke huis werd verbonden door zijn huwelijk. Deze kerk staat nog in het tegenwoordige Leningrad, maar wordt thans gebruikt als leeszaal en bibliotheek. De winkels en woonhuizen die bij het kerkgebouw behoorden, zijn nu in handen van Russen overgegaan.

Keren we nu naar de Vriezenveense zakenlieden aan de Nawa terug. Met de groei van de kolonie breidde zich ook het aantal zaken uit. In de winkels van de Hervormde gemeente vestigden zich vele Vriezenveners, maar ook andere Nederlanders en buitenlanders en zelfs Russen. Ook werd in deze gebouwen de Ned. Bank voor Russische Handel ondergebracht. Een zeer groot gedeelte der Vriezenveense kooplieden bleef echter steeds in de grote winkelgalerij Gostinny Dvor. Hier vond men zowel grossiers als kleinhandelaren. In dit gebouw hadden velen hun eigen zaak gekocht, aangezien de galerij in tegenstelling met het winkelcomplex van de Hervormde gemeente, eigendom was van de Russen. Maar ook elders vond men de winkels der Vriezenveners, maar dan voornamelijk aan de boulevard Newski Prospekt.

De grootste bloei hadden de compagnieën tussen 1810 en 1875, dan losten zij zich van lieverlede op, dank zij de alom groeiende Russische concurrentie, maar ook mede door het feit, dat men elkaar te goed kende.

In de compagnieën moet altijd een strenge tucht geheerst hebben. De jonge mensen, ook al waren het zoontjes van de bazen, moesten van onderop beginnen, met het nederigste en vuilste werk, ze hadden voor thee en heet water te zorgen en thuis de patroons te bedienen, o. a. de lange Goudse pijpen voor hen te stoppen en de punch te brouwen. De leerlingen moesten vijf jaar onafgebroken in dienst blijven en kregen dan een half jaar verlof om naar huis te gaan. Om tien uur 's avonds werd de deur gesloten en moest iedereen binnen zijn. Streng en zelfs draconisch waren de nationale en confessionele voorschriften en beginselen voor de leden onderling. Ze mochten alleen met Nederlandse en bij voorkeur Vriezenveense meisjes trouwen, en wel van het protestantse geloof. Was iemand van plan met een Russisch meisje van Grieks-Orthodox geloof te huwen, dan moest hij onvoorwaardelijk uittreden. Dergelijke gevallen hebben zich wel verschillende malen voorgedaan.

In de loop der jaren zijn honderden en nog eens honderden Vriezenveners in Rusland werkzaam geweest. We hebben naast de handelslieden ook verschillende ambachtslieden genoemd, die in Rusland hun carrière gemaakt hebben. We zouden de geschiedenis der Vriezenveense "Rusluie" tekort doen als we niet de naam van Wicher Berkhoff noemden, die in 1814 als zoon uit een boerengesin zijn geboortedorp verliet als timmermansgezel om later chef van de marienewerven te Kroonstad te worden en als Admiraal te eindigen.

Aan het einde van de 19e eeuw en het begin van deze eeuw kwamen vele oudere Vriezenveners naar hun geboortegrond terug. Hadden zij een voorgevoel

De Vriezenveense kooplieden stichtten niet alleen manufacturenwinkels in Rusland, maar ze verkochten ook veel tabak en sigaren. Op deze foto de bekende tabak- en sigarenwinkel van Ten Cate & Co. aan de Newski Prospekt.

De bekende tricotagefabriek Jansen & Tilanus te Vriezenveen, dankt haar bestaan mede aan de handel met Rusland. De vader van Jansen, die in 1869 met Tilanus de fabriek "startte" was een vermaard Vriezenveens koopman in Petersburg. Tilanus zijn grootmoeder was ook één van de Rusluie. Men begon dus met "Russisch" kapitaal te starten.

van hetgeen komen zou? Velen belegden hun gelden in huizen en hypotheeken, anderen bouwden prachtige villa's in Vriezenveen en Almelo om daar hun laatste jaren te slijten.

Degenen die hun gelden hadden belegd in Russische effecten, zagen in 1917 ineens een dikke rode streep door hun bezittingen gehaald. Ze waren in één slag waar- deloos geworden. Verschillende van deze Russische obligaties met naast de Russische ook de Nederlandse tekst sieren nu de wanden van de Russische afde- ling der Vriezenveense oudheidkamer. Uit het feit dat deze effecten ook de Nederlandse tekst bevatten blijkt wel hoe belangrijk deze handel is geweest. Kort voor het uitbreken der Russische revolutie waren er in Sint Petersburg nog tenminste 15 Vriezenveense winkels en grossierderijen. Na 1917 werd van lie- verlede alles genationaliseerd.

In de jaren 1917 - 1918 gingen de meesten van deze ondernemende handelslie- den weer terug naar Vriezenveen, waar zij op hun familieboerderij, die door achtergeblevenen in een uitstekende toestand was gehouden, van handelman weer boer werden. Anderen gingen een rustig leven leiden in riante villa's, maar dat waren er niet veel, want daarvoor was hun geest te dynamisch. Zij zwermde uit over de hele aardbol, en bouwden daar een nieuw bestaan op. En weer werden deze Vriezenveense boeren zakenlieden van formaat.

Onlangs verscheen een boek over bovenvermelde historie, dat de titel draagt "Vriezenveners in Rusland". Het is verkrijgbaar bij de Vriezenveense oudheid- kamer, Russische afdeling. De eerste druk is na enige weken van verschijning reeds uitverkocht. De oudheidkamer beschikt nog over een twintigtal exempla- ren. Over enige weken verschijnt de tweede druk, die niet gesubsidieerd zal worden. Op de eerste druk werd door enige particuliere fondsen f. 3000. -- sub- sidie verleend. Mocht men één of meerdere exemplaren van dit boekwerk wen- sen tegen de oude prijs, dan wordt aangeraden niet te lang te wachten. Na over- making van f. 10,45 aan Oudheidkamer Vriezenveen (Russische afdeling), p/a J. Hosman, Linthorstlaan 23, Vriezenveen wordt U het boekwerk, dat ge- drukt is op kunstdrukpapier en voorzien van een 40-tal illustraties toegezonden. Het werk omvat plm. 200 bladzijden. Verder moge ik U verwijzen naar het boek "Per karos naar St. Petersburg" (dagboek van Willem de Clercq), dat 4 jaar geleden is uitgegeven bij "De Tijdstroom" in Lochem. Wellicht is dit boek nog in de boekhandel verkrijgbaar.

J. Hosman.

POLEMICA

Afscheid Mr. Ir. M. Goote.

Van gelegenheidsstukjes in de lerarenpers houd ik niet. De lof die de scheiden- de inspecteur-generaal is toegezwaard kan mij maar matig bekoren. In het Weekblad van het Genootschap (7 okt. 1966, p. 165 vlg.) wordt over de ver- houding van de inspecteur-generaal tot de lerarenwereld geschreven als was er een antithese eerst, en later een synthese. Wie enige herinnering bewaart (en liefst ook wat knipsels) van de debatten uit het jaar 1962 na Goote's voordracht voor de Organisatie van Studenten in de Geschiedenis (april) en de voordracht van Geyl voor de Rijksleraren (augustus-oktober) kent Goote als een markant debater niet overvloeiend van begrip voor het vak geschiedenis in de school. Het vervelende van markante debaters is hun gebrek aan souplesse, hun ontoe- gankelijkheid voor de argumenten van tegenstanders. Ik heb na 1962 dan ook bij herhaling vernomen dat er ten aanzien van het vak geschiedenis geen sprake is geweest van de door het Weekblad gesignaleerde synthese. In de geest van de heer Goote, zo wil het mij voorkomen, is die synthese althans niet ontstaan, hoe prettig ook het gesprek van het bestuur van de V.G.N. met de heer Goote over het nieuwe eindexamen geweest mag zijn.

Geschiedenisleraren hebben dus weinig aanleiding de "dank voor de vele uitne- mende diensten door hem aan den lande bewezen" te onderstrepen. Er is echter één ding waarvoor een zuinig toegemeten hoeveelheid dank misschien toch op zijn plaats is. Eén dezer dagen zei mij iemand, die goed in de onderwijswereld thuis is, de indruk te hebben dat docenten in geschiedenis de laatste jaren vrij wat actiever zijn dan hun collega's in de meeste andere vakken. Dat is niet on- juist, geloof ik, en het is misschien ook niet helemaal toevallig dat die toege- nomen activiteit in onze gelederen ongeveer dateert van het hiervoor genoem- de jaar 1962. Voorzover onze toegenomen activiteit een antwoord is op de door de heer Goote gegeven uitdaging, kunnen wij hem dankbaar zijn. Althans; als en voorzover onze tegenwoordige bedrijvigheid iets meer of iets anders voorstelt dan een gevecht tegen een inmiddels door deze ingenieur vakkundig geconstru- eerde bierkaai.

Het lijkt mij dus toe dat er voorhands geen reden is om "Le roi est mort! Vive la République!" te roepen. Het ware slechts te wensen dat degenen die nu de macht aanvaarden die de heer Goote bezeten heeft, van plan zijn ook ten aan- zien van ons vak enige diensten aan den lande te gaan bewijzen.

D.J. Roorda.

* * * * *

Collega Romijn stuurde ons onderstaande brief gericht aan de redactie van het pas verschenen tijdschrift: Spiegel Historiae

red.

Mijne Heren,

Met verbazing en - laat ik het maar bekennen - met verontwaardiging las ik Uw "Woord Vooraf" in het 1ste nummer van Spiegel Historiae. Daarin zegt U, dat "de meesten geschiedenis verwarden met wat zij veelal tijdens een geschiedenisles te horen kregen".

Van de redactie van een tijdschrift als S.H. mag men verwachten, dat zij zich van de draagwijdte van haar woorden bewust is. Ik moet dus aannemen, dat U beseft met genoemde woorden een blaam op de Nederlandse geschiedenisleraren te werpen.

Ik vindt dit een zeer onheuse wijze om zich aan zijn toekomstige lezers voor te stellen en ik meen dan ook, dat een woord van protest niet achterwege mocht blijven.

K.H. Romijn.

TIJDSCHRIFTENKRONIEK

Historische leesportefeuilles voor leden der V. G. N.

Onze Commissie voor Postacademiale Vorming der V. G. N. is van plan, per 1 januari 1967 te beginnen met het laten rouleren van leesportefeuilles, waarin buitenlandse historische tijdschriften zijn opgenomen.

Wij veronderstellen, dat u persoonlijk geabonneerd is op minstens één der in Nederland verschijnende historische tijdschriften en willen die dan ook niet opnemen. Maar nu de blik steeds minder halt houdt voor de staatkundige grenzen, is het van groot belang, ook op de hoogte te blijven van wat in de voornaamste buitenlandse vaktijdschriften opgenomen wordt.

Het ligt in de bedoeling, de deelnemers de volgende tijdschriften te bieden: Geschichte in Wissenschaft und Unterricht, History, Revue Historique en Historische Zeitschrift. Achtmaal per jaar, d. w. z. eens per maand met uitzondering van de vakanties, zal een map met drie tijdschriften uitgaan, die moet rouleren langs een groep van ongeveer 10 deelnemers. Het aantal te vormen groepen is afhankelijk van de aanmelding. De leestijd voor elke map zal drie weken bedragen.

Het leesgeld zal voor 1967 f. 18. -- zijn, waarbij dan nog de portokosten komen voor het verzenden van de portefeuilles aan de volgende deelnemers. Als

u in aanmerking neemt dat een jaarabonnement op Historische Zeitschrift alleen al f. 87.50 kost, is het wel duidelijk, dat dit niet duur is.

U zult ondervinden, dat de geregelde lectuur van deze tijdschriften u allerlei nieuws brengt, dat uw belangstelling als historicus prikkelt en dat hoogst nuttig is om fris te blijven voor de klas. De recensies en de literatuuroverzichten die in deze tijdschriften voorkomen, zijn bovendien erg nuttig bij het opsporen van boeken over bepaalde onderwerpen.

De deelnemers aan de colleges voor Postacademiale Vorming ontvangen een rondschrijven over de organisatie van de portefeuilles, waarbij zich een aanmeldingsformulier bevindt, dat zij kunnen inzenden. Degenen die niet aan deze colleges deelnemen, kunnen zich als lezer van de tijdschriften aanmelden door een briefje te zenden aan de 1e secretaris van de Commissie P. A. V., de heer P. Knoppers, Ten Hovestraat 51, 's-Gravenhage. Wij verwachten veel aanmeldingen!

Dr. J. Swart
Industrieweg 26, Assen.

* * * * *

"The World and the School"

Al eerder is hier de aandacht gevestigd op deze uitgave, die driemaal jaarlijks door het "Atlantic Information Centre for Teachers" wordt uitgegeven met de ondertitel: "A review for teachers of current international affairs." Belangstellende collega's hebben dus hun school kunnen laten abonneren of hebben een exemplaar ter kennismaking kunnen bestellen, beide bij de Atlantische Commissie, Nassau Zuilensteinstraat 9, Den Haag. Uit de voor ons in verband met de exameneis van "de laatste halve eeuw" zeer bruikbare inhoud stippen we uit de laatste 3 nummers aan: herfst 1965: "The sovereignty of France" en "The roots of the conflict India-Pakistan"; winter 65/66: "The Rhodesian Problem"; zomer: "The Crisis of the Atlantic Alliance, Britain and America in the last quarter of a century" en "The Arab states and Israel". Verder in elke aflevering materiaal voor aardrijkskunde- en economie-lessen, benevens wat men samenvat onder het hoofd Educational Topics, meest onderwerpen van onderwijs-organisatorische en didactische aard.

C. L. A. Daniëls

* * * * *

N A T O - Facts about the North Atlantic Treaty Organization (1965)

Alles wat men maar over de Navo zou willen weten bijeen gezet in een kloek handboek, wat de ontwikkeling betreft tot en met 1965. Heel veel kaarten, organisatie-schema's en statistische tabellen, teksten van verdragen, protocollen enz. (natuurlijk ook de tekst van het verdrag zelf). Dus een waardevolle uitgave, die in Nederland verspreid wordt door de Atlantische Commissie, Nassau Zuilensteinstraat 9, Den Haag.

C. L. A. Daniëls

A C T U A L I A

Thematische methode in Amerika

In het zaterdags bijvoegsel van de N. R. C. d. d. 3 september 1966 begon Mevr. J. M. R. -v. R. een serie artikelen over haar verblijf in de Verenigde Staten. Daarin kwam de volgende passage voor:

Het opvoedingssysteem was gericht op zelfwerkzaamheid en zelfstandig denken. Wanneer een onderwerp op geschiedkundig of aardrijkskundig gebied in de klas werd behandeld, moesten reeds de twaalfjarigen zelf in de uitgebreide schoolbibliotheek materiaal bijeenzoeken, in kleine groepjes deze gegevens sorteren en ze voor de klas naar voren brengen. Daarbij werd een eigen mening gewaardeerd, aangemoedigd, door de klas gekritiseerd.

Wel werden in de loop van het jaar juist die punten uit de geschiedenis naar voren gehaald die voor de Amerikaanse idealen van groot belang waren. Het monotheïsme van het oude Israël, het slavensysteem van de oude Egyptenaren, de democratie van Athene, de verderfelijkeheid van het keizerschap in Rome waren kernpunten waar de kinderen hun gedachten over moesten laten gaan. Ook het in een later leerjaar behandelde, de geschiedenis van westelijk Europa, werd in zulke kernpunten verdeeld: de kerkhervorming, het ontstaan van het Engelse parlement, de Franse revolutie en de wereldoorlogen.

Geurts

* * * * *

Hardnekkige fabel

Heel lang geleden toonde Robert Fruin aan, dat een bekend verhaal rond de stichting van de Leidse universiteit als een fabel diende te worden beschouwd. Bij de behandeling van de begroting voor onderwijs en wetenschappen in de Eerste Kamer op 3 mei j. l. bracht minister Diepenhorst dat verhaal weer als een historisch feit. Hij knoopte er een moraal aan vast. De N. R. C. van 3 mei schreef in haar verslag:

De minister heeft alle kritiek op het beleid ten aanzien van het wetenschappelijk onderwijs herleid tot een kwestie van geld. Hij heeft een vergelijking getrokken met de keuze waar Leiden na het ontzet voor gesteld werd: tijdelijke vrijstelling van belasting of de vestiging van een hogeschool. De bewindsman hoopt dat het Nederlandse volk ook nu bereid zal zijn, voor het wetenschappelijk onderwijs offers te brengen.

De waarheid zou men in het kort aldus kunnen formuleren. Holland, in opstand tegen Spanje, had behoefte aan een universiteit als kweekplaats voor een intellectuele bovenlaag. Vanwege haar heldhaftig gedrag tijdens het beleg door de Spanjaarden (1574) werd de stad Leiden als plaats van vestiging uitgekozen.

Geurts.

* * * * *

Discussie zonder einde

De bekende karakterisering van de geschiedenis door Geyl stond in de N. R. C. onder de rubriek Dezer dagen, aan de vooravond van bevrijdingsdag, als volgt geparafraseerd:

Hoe leefden de mensen en hoe dachten de mensen tijdens de opstand tegen Spanje, tijdens de Franse Revolutie, tijdens de napoleontische oorlogen? Is het overgeleverde beeld conform de werkelijkheid? Blijkbaar niet, want steeds krijgen we nieuwe interpretaties. Zo zal het ook met de periode 1940 - 1945 gaan.

Geurts.

BOEKBESPREKING

De geschiedenis van Rusland door Gustav Welter

In de bekende edition Payot is uitgekomen: Histoire de Russie, dat, in voorjaar 1966 vertaald door D. Ouwendijk, in Nederland is verschenen bij Desclée de Brouwer, Brugge - Utrecht, in de serie: Camera.

De uitgave is in plastic band, telt 436 blz. + registers en kost fl. 9.90.

Waarom naast de bestaande geschiedenissen van Rusland nu deze? De schrijver zegt in zijn voorwoord o. a.: "Het gaat er niet meer om, eenvoudig de gebeurtenissen uit het verleden te vertellen, het gaat er om ze te begrijpen, te verklaren, de diepe zin er van op te sporen en vooral die ene leidraad te zoeken waardoor zij onderling zijn verbonden." Zijn werk heeft een bepaald doel: "verklaren waarom Rusland een andere ontwikkeling heeft doorgemaakt dan de westerse landen." Hij wil dus naspeuren het karakter, de bijzondere aard en de invloeden, die er op ingewerkt hebben en het mede gevormd hebben, zowel geestelijke als materiële. "Zeker, de naties evolueren, maar zo'n evolutie voltrekt zich binnen het kader van het nationale temperament, zij is niet in tegenspraak met de wezenselementen."

Vanuit deze opvatting gaat de auteur de geschiedenis van Rusland door van de vroege "Middeleeuwen" af tot en met de periode van Chroestsjev. Hij onderzoekt dan hoe het karakter van het slavisch-waringische ras tijdens de eeuwen dat Kiew het centrum was, gevormd is, niet alleen door de natuurlijke gesteldheid van het land, maar ook door de geest van de Russische orthodoxie, die zozeer de nadruk op ascese, zondebesef en berouw legde. Ook hoe er rond Kiew een natie ontstond voordat er een staat was. Bij dit alles laat hij zien, hoe ogenschijnlijk dezelfde verschijnselen als in het westen in de middeleeuwen optreden, maar hoe deze bij nadere beschouwing geheel anders zijn: er bestaat geen feodaliteit in onze zin daar de contracten opzegbaar waren, geen gebondenheid van de boer aan de grond door de nomadische bewerking van de aarde. Er waren ook geen vorsten die sterk centraliserend konden optreden door het instituut van de senioraatsopvolging via de zijlinie (dus niet van vader op zoon, maar van oudere op jongere broer, enz.)

Ook werkte de waringische gewoonte na, waarbij de erfenis over alle zonen werd verdeeld. Daardoor vertegenwoordigt het volk de natie meer dan de vorsten dat doen. Immers het grondgebied van de natie was het onverdeeld bezit van de vorstenfamilie, maar de vorsten zelf gaan elk willekeurig moment van de ene hoofdzetel van een vorstendom over naar een andere. Vorsten vochten dus niet om een stuk grond, maar om de bezitstitel over alle gebieden die hun gemeenschap toebehoren.

Eigenlijk kan men zelfs niet spreken van de Russische "Middeleeuwen", daar de Russen noch het beginpunt (Rome), noch het eindpunt (Renaissance) hebben. Er

is een geschiedperiode, die in veel opzichten ononderbroken heeft geduurd tot het einde van de vorige eeuw.

De kerk is een nationale kerk, ook al staat die onder invloed van de Byzantijnse: de kerk is dan ook de bakermat van het patriottisme. Van welke tijdelijke heer men onderdaan is - vóór alles gevoelt men zich Rus, in tegenstelling tot het westen, waar men zich b.v. wel Hollander voelt maar niet Bourgondiër. In Moscovië ontstond een sterke vermenging met de Finnen en gaat de ontwikkeling geheel zonder contact met het westen, vooral na het schisma van 1054 en in geheel andere richting dan in Kiew. Niet alleen dat de Czaren steeds meer autocratisch en centralistisch gaan regeren maar de edelen zijn hier de eigenaars van het eigen land en van de bewoners ervan. Terwijl in West-Europa de lijfeigenschap geleidelijk afneemt, neemt deze in Rusland steeds toe, zodat in 1861 niet minder dan 47 miljoen boeren vrij worden van slavernij of lijfeigenschap, waarvan 20 miljoen van de kroon behoorden.

De kerk had door berusting te prediken de mogelijkheid tot dragen van het onmenselijke leven verschaft: van kloosterhervorming of van ketterijen, zoals in het westen, is dan ook weinig sprake. En wanneer er van hogerhand wijzigingen in kerkelijke ritën werd gebracht, bepaalde het verzet van het volk zich tot zelfverbranding. Zo zochten in een korte periode aan het einde van de 17e eeuw 20000 de "rode dood", een vorm van protest die het westen niet heeft gekend.

Terwijl in het westen vele, machtige steden ontstonden, zijn in Rusland de steden, behalve Moskou en Kiew, tot de 19e eeuw nauwelijks meer dan grote dorpen. Er zijn feitelijk alleen adel en boeren; er is geen burgerij in westerse zin. Nog in 1907 leefde slechts 13% in "steden", tegen 77% in Engeland.

Het is duidelijk dat geen nieuwe opvattingen een nieuwe oriëntering mogelijk maakten: alle geestesstromingen, die West-Europa heeft gekend, zoals het rationalisme, liberalisme, deïsme, enz. zijn aan het Russische volk voorbijgegaan; slechts enkelingen ondergingen ervan invloed.

Slechts enkele grepen werden uit het dikke boek gedaan om de bedoelingen van de schrijver te verduidelijken, zoals deze in het voorwoord betrekkelijk vaag werden aangeduid. Het boek doet de lezer niet alleen nadenken over de eigen Russische ontwikkeling, maar ook over die van onze eigen cultuur. Wat de auteur geheel aan de intelligentie van de lezer overlaat, is te overdenken in hoe verre de ontwikkeling van Rusland na 1917 een vervolg is op of een breuk is met het verleden. En dat is een groot voordeel: er is plaats om op grond van zeer objectief verstrekte gegevens zich een eigen oordeel daarover te vormen.

De vertaler verdient waardering voor het goede Nederlands, terwijl het boeiende van de oorspronkelijke uitgave behouden bleef. Het is een boek waar we als leraren zeer veel aan kunnen hebben, voor onszelf en voor onze lessen. Moge er spoedig een herdruk nodig zijn, waarvoor we de wens uiten dat het aantal kaarten vermeerderd wordt en een register aan het boek wordt toegevoegd met

een alfabetisch register van de specifiek Russische begrippen. Dan kunnen tevens enkele slordigheden worden verbeterd.

H. J. Nannen

* * * * *

Vriendschap boven Verdeeldheid

M. W. Jurriaanse, De stichting vande Leidse universiteit, Leiden 1965, 24 blz.,
E. van Gulik - H. D. L. Vervliet, Een gedenksteen voor Plantijn en Van Raphelingen te Leiden, waarin opgenomen de Catalogvs Librorvm residvorvm Tabernae Raphelengiae, Leiden 1965, 44 blz. en bijlage.

J. J. Woltjer, De Leidse universiteit in verleden en heden, Leiden, 112 blz.

Bovenstaande publicaties verschenen bij gelegenheid van de 390ste verjaardag van de Leidse universiteit, bij het 78ste lustrum dus. Gezien de relatief geringe hoeveelheid literatuur die genoemde instelling expliciet tot onderwerp heeft, mag dit geen slechte oogst worden genoemd.

Mej. Jurriaanse, geen historica van beroep, schreef een vlot gesteld overzicht niet slechts van de stichting maar ook van de organisatie en de eerste ontwikkeling van de universiteit. Haar werkje is voortreffelijk geïllustreerd. Wat de inhoud betreft zou ik slechts één opmerking willen maken. Als de autrice schrijft: "Reeds sinds het uitbreken van de opstand hier te lande had men behoefte gevoeld aan een locale kweekplaats voor predikanten" (5 - 6), zou ik die stelling graag uitgebreid willen zien; men had evenzeer behoefte aan een universiteit in Holland om juristen en medici op te leiden.

Het tweede boekje bevat, naast een voorwoord van F. C. Wieder Jr. en een catalogoog van de boekenveiling op 14 oktober 1619 toen de Officina Plantiniana te Leiden werd opgeheven, twee redevoeringen, gehouden bij de onthulling van een gedenksteen ter ere van Christoffel Plantijn (1583 - 1585) en diens schoonzoon Franciscus Raphelengius (1585 - 1597), de eerste officiële drukkers van de Leidse universiteit. E. van Gulik releveert in zijn voordracht: "De Officina Plantiniana te Leiden" de opmerkelijke integratie van Zuidnederlanders in de Leidse universitaire gemeenschap, een verschijnsel dat op ander niveau nogal met moeilijkheden gepaard ging. Liefhebbers van de bonae litterae uit Noord en Zuid vonden elkaar te Leiden gemakkelijk. Van religieuze tegenstellingen merkt men in de universitaire sfeer gedurende de eerste decennia nauwelijks iets. Het was overigens niet eenvoudig de godsdienstige overtuiging van de Leidse professoren in die periode onder één noemer te brengen. Een opvallend voorbeeld van verdraagzaamheid gaf Janus Douza Sr. Als men de verschillende humanisten -door van Gulik genoemd (27 - 31)- met wie deze centrale figuur in de Leidse kring relaties onderhield, beziet, kan men zonder bezwaar spreken van vriendschap boven verdeeldheid.

J. J. Woltjer betitelt zijn eerste hoofdstuk: "Een Humanistische Universiteit". Een van de onderdelen begint hij met de volgende zinsnede: "Bij haar oprichting droeg de nieuwe universiteit stellig geen calvinistische signatuur". Deze thesis werkt de auteur verder uit (9 - 12). Daarmee kan men het volledig eens zijn.

Maar ik zie een zekere tegenstelling met hetgeen eerder werd geponeerd:

"Oranje hoopte, dat een eigen intellectueel centrum het protestantisme en de Opstand sterker zou doen staan,....." en "Had de protestantisering van Holland de behoefte aan een eigen academie gewekt,.....". Ik meen dat Oranje in de Opstand tegen Spanje behoefte had aan een intellectuele bovenlaag, waaruit straks in Holland en andere gewesten leidinggevende functionarissen zouden kunnen voortkomen. Dus juristen, medici en theologen. Wanneer men de theologen gewoonlijk voorop plaatst, hoeft men daarin nog niet aanstonds een gradatie in de behoefte te zien. Dat kan evengoed een kwestie van beleefdheid zijn, het kan honoris causa geschieden. Er diende dus naast de universiteit van Leuven, waarvan men mocht aannemen, dat ze weldra om politieke, religieuze en geografische redenen niet meer voor alle Nederlanders toegankelijk zou zijn, in het Noorden, liefst in Holland het bolwerk van de Opstand, een eigen universiteit te komen.

Het is meer dan 300 jaren geleden sinds Matthijs Siegenbeek zijn "Geschiedenis der Leidsche Hoogeschool" in twee delen (1829 - 1832) schreef. Men mag Woltjer dankbaar zijn voor zijn prettig leesbare schets in handige pocket-vorm. Een voor dit onderwerp vrij uitvoerige literatuurlijst opent de mogelijkheid tot verdere studie.

P. A. M. Geurts.

* * * * *

Op weg naar een eigentijds gymnasium

Samengesteld door de Werkgroep Eigentijds Gymnasium

(Overdruk uit: Paed. Studiën, nr. 5, 1966 Wolters, Groningen)

De Werkgroep Eigentijds Gymnasium, bestaande uit Dr. M. C. D. Kuilman, classicus; Dr. E. J. Kuiper, classicus; Dr. P. C. Oudenaarden, chemicus; Drs. P. Pinxter, mathematicus; Dr. D. C. A. J. Schouten, classicus en Dr. J. A. J. Jousma, historicus, geeft in dit rapport haar visie op het gymnasium van de toekomst. Wil het gymnasium nog reden van bestaan hebben naast de H. B. S., dan zal het zijn opzet grondig moeten wijzigen. Uitgaande van het mensbeeld van Descartes baseerde het zich tot nu toe op een vormingsideaal, waarvoor de antieke mens model stond. Ook probeerde men de basis te leggen voor de universele geleerde. Nu de Cartesiaanse wijsbegeerte heeft afgedaan moet dit op haar berustend antiek vormingsideaal ook verdwijnen. Uitgaande

van het modern mensbeeld, dat openheid voor andere culturen en relativisering van eigen cultuur inhoudt, ziet de werkgroep het eigene van het gymnasium in een zeer sterke benadrukking van het aspect van relativisering. Dit moet verwerkelijkt worden door confrontatie met het vreemde, met name met de klassieke oudheid, en cultuurhistorische analyse. Eerste vereiste hiervoor is een grote coördinatie van alle vakken. Dat voor de historicus bij deze nieuwe aanpak een belangrijke taak is weggelegd, spreekt vanzelf. De classicus zal de Griekse en Latijnse teksten niet primair literair of filologisch maar cultuurhistorisch moeten behandelen.

Om te voorkomen dat de leerlingen door het relativiseren alle houvast verliezen, moet men hun leren het eigene te aanvaarden ondanks zijn eenzijdigheid. Tenslotte zal er een nieuw vak gecreëerd moeten worden, dat voorlopig "kennis van de mens" genoemd wordt. Dit vak zal een overkoepelende, coördinerende en aanvullende taak moeten hebben. Hierdoor zal tevens een goede basis gelegd worden voor latere studie in de psychologie, de sociologie, de sociale aardrijkskunde en de culturele anthropologie, iets wat tot nu toe te weinig gebeurde.

Drs. M. M. Jessey

* * * * *

Herman Heijermans' "Kamertjeszonde"

Tegen de eenentwintigste druk, als Reuzensalamander bij Em. Querido's Uitgeverij N. V. verschenen, kijkt men natuurlijk wel anders aan als het lezend publiek indertijd tegen de eerste druk van Heijermans' zestig jaar geleden geschreven "Kamertjeszonde". Choqueren kan het ons niet meer, door de wol geleverd als we intussen zijn en gewend aan een literaire openhartigheid, die deze "herinneringen van Alfred Spier" ver achter zich laat. Laten we de beoordeling op literaire kwaliteiten aan bevoegder anderen over, dan kunnen we constateren dat we hier te maken hebben met een boeiende beschrijving van een bepaald milieu in het Amsterdam van tegen de eeuwwisseling. Wel een nogal beperkt milieu, n. l. dat van bohemien-achtig levende zoveelste rangs artiesten met hun aanhang, waar dat toch intussen geschiedenis is geworden en welks beschrijving ons beeld van de hoofdstad uit die tijd, ontleend aan bronnen van zo geheel ander karakter, aanvult. Dus ook een "bron". Typisch na zoveel jaren zijn Heijermans' opvattingen over huwelijk en samenleving, die hij zijn ik-figuur en voor een groot deel alter ego, Alfred Spier, met veel emfaze laat verkondigen. Alfred Kossmann schreef voor deze druk een "Nawoord" met enkele toelichtingen en o. a. een korte beschouwing over Heijermans' zogenaamd "antisemitisme". Voor wie "Kamertjeszonde" nog niet kende dus interessante lectuur, die ik voor de klassebibliotheek naar de neerlandicus zou afschuiven.

C. L. A. Daniëls.

J. W. Schulte Nordholt, De Verenigde Staten. Het grote experiment.

J. M. Meulenhoff, Amsterdam. 1965. fl. 5,50.

In de serie "Geschiedenis van de Beschavingen" verscheen dit boek over de V. S. van de hand van de toenmalige lector, nu hoogleraar, in de Amerikaanse cultuurgeschiedenis te Leiden. De uitgever zond alle geschiedenisdocenten bij het V. H. M. O. een presentexemplaar. Na dit gegeven paard kritisch in de bek gekken te hebben, kan onze conclusie slechts gunstig zijn. Naast een duidelijk overzicht over de staatkundige geschiedenis, beginnende bij de stichting van Virginia in 1607 en eindigend bij de presidentsverkiezingen van 1964, wordt er terdege aandacht besteed aan sociale en economische omstandigheden, terwijl aparte hoofdstukken zijn gewijd aan de moderne kunst en de moderne letterkunde. De schrijver heeft een prettige stijl, zet allerlei kwesties op heldere wijze uiteen en geeft treffende typering van vele personen. In het hem gegunde korte bestek kon hij uiteraard niet erg diep op de zaken ingaan. Enkele slips of the style zouden in een ongetwijfeld verdiende herdruk kunnen worden gecorrigeerd ("het Versailles verdrag", p. 118; "Wel West-Duitsland kreeg weldra een aandeel in de Atlantische bloei", p. 132; "altijd bemoeid om het behoud van de menselijkheid, ontvouwt zich de grote Amerikaanse literatuur", p. 165).

Het boek is zowel geschikt voor de docent als voor de belangstellende leerling. Het is voorzien van een aantal uitstekende illustraties en aangevuld met enige statistische gegevens omtrent bevolking, immigratie, en verkiezingsuitslagen. Aanschaffing voor de bibliotheek verdient sterke aanbeveling.

G. Taal

Commissie Postacademiale Vorming

Raad van Advies:

Prof. Dr. J. C. Boogman (Univ. Utrecht), Prof. Dr. A. E. Cohen (Univ. Leiden),
Prof. Dr. A. F. Manning (Nijmegen), Prof. Dr. J. Presser (Amsterdam),
Prof. Dr. M. C. Smit (V. U. A'dam), Prof. Dr. E. H. Waterbolk (Univ. Gron.),
Dr. J. L. P. Brants (Insp. VHMO), J. W. Fossen (Hfdinsp. Kweeksch.)

Kerncommissie:

Drs. G. v. Roon, Burgemeester Elsenlaan 17, Rijswijk ZH. tel.: 070 - 984590
voorz.; algeh. leiding en univ. cursussen.
Drs. G. A. J. Giezeman, Dirk v. Voorburglaan 16, Voorburg. tel.: 070 - 868123
vice-voorz.; roosters collegedagen en contact met sprekers.

Kerncommissie vervolg

P. Knoppers, Ten Hovestraat 51, Den Haag. tel. : 070 - 546133, 1e secr.
Drs. J. C. Visser, Antonie Duyckstraat 66, Den Haag, 2e secr. ; kringenwerk.
H. van Unnik, Pomonaplein 21, Den Haag. tel. : 070 - 680355, penningm.
W. J. A. v. d. Berg, Teunisbloemplein 50, Den Haag. tel. : 070 - 672421,
alg. adjunct; conferentie.

Leden met zelfstandige taken

contactpersonen der rayons

Drs. A. Plaatsman, Haydnlaan 18, Groningen. tel. : 05900 - 35119
(rayon 1 : Groningen, Leeuwarden, Zwolle).
C. C. A. v. d. Wilde, Thorbeckestraat 28 III, Arnhem. tel. : 08300 - 37305
(rayon 2 : Arnhem, Hengelo, Zutphen, Utrecht).
Dr. M. T. J. v. d. Vorst, Spotvogellaan 35, Den Haag. tel. : 070 - 685609
(rayon 3 : Noord- en Zuid-Holland).
Dr. F. Vercauteren, Dr. Mollerlaan 1, Waalwijk. tel. : 04160 - 2902
(rayon 4 : Zeeland en Noord-Brabant).
Drs. L. Nellissen, Kon. Emmaplein 16, Maastricht. tel. : 04400 - 15928
(rayon 5 : Limburg).

portefeuilles

Dr. J. Swart, Industrieweg 26, Assen. tel. : 05920 - 3006
vacature

postacademica

Dr. F. G. v. d. Poll, Griffioenstraat 7, Middelburg.

leraarreflector

Drs. J. P. van Zweeden, Liornostraat 119, Hoorn.

Kringsecretariaten:

Alkmaar: Honthorstlaan 19; Amsterdam: Titiaanstraat 33/I;
Arnhem: Hommelseweg 486; Den Bosch: Moleneindstraat 16, Vught;
Breda: Biesdonkweg 65; Eindhoven: Hoogstraat 301A;
Goes: Griffioenstraat 7, Middelburg; Groningen: Achter 't Hout 1, Roden;
Den Haag: Kijkduinsestraat 990; Haarlem: Saturnusstraat 72, IJmuiden;
Heerlen: St. Bernardinus College, Leenderkapelweg, Schaesberg;
Hengelo: Curaçaostraat 67; Leeuwarden: Altenastreek 21, Dokkum;
Maastricht: Van Ostadestraat 22, Geleen; Rotterdam: Jan Evertsenplaats 229;
Utrecht: Boreelstraat 21, Hilversum; Venlo: Laaghuissingel 225;
Zutphen: v. d. Duin van Maasdamstraat 8; Zwolle: Stevinstraat 9, Kampen.

GRIEKSE MYTHEN NAVERTELD

Robert Graves

MYTHEN VAN DE OUDE GRIEKEN

Met illustraties van Joan Kiddel Monroe

Gebonden f 6,50

Dit boek bevat 27 Griekse mythen, waarin vrijwel de gehele Griekse godenwereld in zijn ingewikkelde verhoudingen en onderlinge tegenstellingen wordt weergegeven. De index vergemakkelijkt het snel opzoeken van een bepaalde persoon. In dit werk heeft de schrijver gepoogd een moderne versie van deze mythen voor de jeugd te geven.

Robert Graves

HET BELEG EN DE VAL VAN TROJE

Met illustraties van Walter Hodges

Gebonden f 6,50

In deze uitgave wordt ook de voorgeschiedenis en de nasleep van de Trojaanse oorlog vermeld. De gedichten van Homerus zijn volstrekt niet de enige bron van de legende: ongeveer tweederde van dit boek is ontleend aan andere Griekse en Latijnse schrijvers. Dit is waarschijnlijk de eerste moderne poging om het hele verhaal van de stichting van Troje af tot aan de thuiskomst van de overwinnende Grieken te vertellen in een beknopt boek voor jongens en meisjes.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en

N.V. W. J. THIEME & CIE - Postbus 7 - ZUTPHEN - Tel. 05750-38 43 *

Binnen een half jaar na verschijnen
kwam de derde druk uit van

DIRK U. STIKKER'S MEMOIRES

Een stuk contemporaine geschiedenis
dat iedere historicus zal boeien.

Een belangwekkend boek van een
belangrijk Nederlander die meehielp
de geschiedenis van o.a. de NATO te maken.

574 pagina's

geb. f 29,50

Verkrijgbaar in de boekhandel

NIJGH & VAN DITMAR – Rotterdam – 's-Gravenhage

Verschenen

KLEIO DIDACTICA Nr 4

EEN METHODE VAN ZELFWERKZAAMHEID
VOOR DE LAGERE KLASSEN IN HET V.H.M.O.

door

Dr. P. F. M. Fontaine

Prijs per deel f 2,25 voor leden VGN
(besteladres bij het secretariaat van de Raad van Beheer:
G. Wijling, Oranjeplein 8, Haarlem, door storting van
bovengenoemd bedrag op gironummer 4000 van de
Algemene Bank Nederland Haarlem t.g.v.
G. Wijling, secretaris van de Raad van Beheer Kleio Didactica)

Prijs voor niet-leden VGN f 3,—
(bestellingen via de boekhandel
of: Stichting Onderwijs Oriëntatie
p/a J. M. Meulenhoff, Postbus 100, Amsterdam)